

AZ „AKCELERÁCIÓ” ÉS A CIVILIZÁCIÓS ÁRTALMAK

Írta: GYENIS GYULA

(Eötvös Loránd Tudományegyetem Embertani Tanszéke, Budapest)

A 20. században az ifjúság növekedésében, testi fejlődésében jelentős változás lépett fel a korábbihoz képest: a fejlődés nagymértékben meggyorsult. Ez a jelenség az akceleráció. Okait kutatva két ellentétes felfogás áll szemben (VÉLI 1972). Az egyik szerint a városiasodás, az urbánizálódás különböző serkentő tényezői okozzák az akcelerációt, a másik szerint viszont tulajdonképpen nincs is akceleráció, hanem az egyre javuló perisztázis fokozatosan hatás-talanítva a gátló tényezőket, a genotípusban adott növekedési potenciál megközelítését teszi lehetővé. Ez utóbbi hipotézist Magyarországon VÉLI (1967) fogalmazta meg először. Mindkettőben közös azonban az, hogy végső fokon a civilizáció által teremtett egyre javuló körülmények teszik lehetővé a fejlődés „meggyorsulását”.

Az újabb adatok egy része szerint azonban ma már ez a kép nem ilyen egyértelműen megnyugtató.

Az ún. civilizációs ártalmak (infarktusz, neurózis, fekélybetegségek, érszűkület-érlemeszesedés stb.) ugyanis egyre nagyobb gyakorisággal és egyre korábbi életkorban lépnek fel. Talán ennek is tulajdonítható, hogy Magyarországon például az 1967—72. között összeírásra került sorkötelesek 27—30%-a nem felelt meg az egészségügyi követelményeknek (ARDAY 1973), és hogy Budapesten évente több mint száz harminc évesnél fiatalabb ember szenved el infarktust (SZILÁRD 1972). Hasonló jelenségeket tapasztalt külföldön LACHNER (1960). SIGERIST már 1952-ben a civilizáció hatásainak történeti áttekintésével foglalkozó egyik munkájának ezt az alcímet adta: „Az emberi egészség megromlásának története”.

Az ifjúság egészségi viszonyainak és testi fejlettségének alakulását csak ugyanazon populáció ismételt (longitudinális) vizsgálatával lehet pontosan felmérni. A Budapesti Műszaki Egyetemen már évek óta folynak ilyen széleskörű szűrővizsgálatok, amelyek a civilizációs ártalmak előidéző tényezőinek kimutatását is lehetővé teszik (TILL—GYENIS 1973, TILL—GYENIS 1975, TILL—GYENIS—FOLLY 1975). A hallgatók első- és ötödévben kötelezően igen részletes szűrővizsgálaton mennek keresztül, így az egyetemi évek alatt bekövetkező változások jól lemérhetők. Például az 1968—73-as hallgatók (TILL—GYENIS—FOLLY 1975) a következő képet mutatják. A pulzus és vérnyomás adatok a férfiaknál és a nőknél is szignifikáns rosszabbodást mutatnak az ötödévre. A férfi hallgatóknál a krónikus belgyógyászati elváltozással járó, a szív és érrendszer, a tüdő, a máj-epeutak és hasnyálmirigy, a neuro-endokrin és a mozgásrendszer betegségeiben szenvedők aránya az ötödévre szignifikánsan nő. A nőhallgatóknál a vérképző rendszernél mutatkozik szignifikáns romlás. Ugyancsak jelentős rosszabbodás lép fel a férfiaknál és nőknél egyaránt

a fül-orr-gégészeti adatoknál. A férfiaknál ezenkívül még a „túlsúllyal” rendelkezők aránya is szignifikánsan nő az ötödévre. A fenti körképek szinte mind a civilizációs ártalmak gyakoriságának növekedését tükrözik, amelyben itt jelentős szerepe lehet a tanulmányi túlterhelésnek, a helytelen életmódnak, a sok cigaretta és kávé hatásának és a kevés testmozgásnak is.

A testfejllettségi vizsgálatok egy részének adatai hasonló képet tükröznek, mint az egészségügyi adatok (bár nem mindegyik, lásd például: FARKAS 1972). VÉLI már 1967-ben kimutatta, hogy a sorozási adatoknál a testmagasság tovább nő, de a testsúly és a Kaup-index értéke egyre csökken. KÁDÁR és VÉLI (1971) később a mellkerületnél is kimutatta a csökkenést. NEMESKÉRI (1970) 1966-ban 1607 egyetemi és főiskolai felvételre jelentkező fiatal között a fiúk 48,5%-ánál, a lányok 58,8%-ánál gyengébb testi fejlettséget állapított meg. EIBEN (1972) 1968-ban megismételte 10 évvel korábbi körmendi vizsgálatát. A körmendi ifjúság magasabb és súlyosabb, mint korábban, de mellkaskerületük azonos méretű maradt, váll- és csipőszélességük pedig kisebb lett. Ennek alapján EIBEN felteszi a kérdést, hogy ma a gyermekek fejlődése a magasabb termet—keskenyebb törzs, tehát a lineárisabb testalkat felé halad?

A felsorolt adatokból — úgy érzem — további kérdések is adódnak:

1. Ha a fejlődés valóban a lineárisabb alkat felé halad, akkor ez „a tökéletesedés, vagy a regresszió irányába mutat-e” (VÉLI 1972)?

2. Ez a lineáris alkat mennyire fog ellenállni a fokozódó urbanizációnak, a civilizációs ártalmak növekedésének, és biztosítani tudja-e a szellemi és a testi fejlődés összhangját?

A kérdésekre a választ az elkövetkező évek vizsgálatainak kell megadniuk.

IRODALOM

- ARDAY, L. (1973): Ragyogó sportsikereink árnyékában. — *Valóság* 16; 59—66.
- EIBEN, O. (1972): Az akceleráció jelensége a magyar gyermekek körében. — *In: Akceleráció és nevelés. Összeállítás a TIT IX. Szegedi Pedagógiai Nyári Egyetemén elhangzott előadásokból.* Szeged. 37—58.
- FARKAS, GY. (1972): Akceleráció a szegedi és a Csongrád megyei gyermekek körében. — *In: Akceleráció és nevelés. Összeállítás a TIT IX. Szegedi Pedagógiai Nyári Egyetemén elhangzott előadásokból.* Szeged. 59—91.
- KÁDÁR, P.—VÉLI, GY. (1971): A 18—20 éves férfi lakosság testi fejlettsége. — *Anthrop. Közl.* 15; 97—112.
- LACHNER, O. (1960): Morbiditätstatistische Überlegungen bei Reihenuntersuchungen österreichischer Jugendlicher. — *Ärztl. Jgkunde* 52; 269—277 és 342—354.
- NEMESKÉRI, J. (1970): Az 1966. évben egyetemi (főiskolai) felvételre jelentkezők demográfia és testfejllettségi vizsgálata. Budapest.
- SIGERIST, M. E. (1952): Krankheit und Civilisation. — Frankfurt am Main — Berlin.
- SZILÁRD, J. (1972): Az akcelerációról ideggyógyászati szempontból. *In: Akceleráció és nevelés. Összeállítás a TIT IX. Szegedi Nyári Egyetemén elhangzott előadásokból.* Szeged. 204—226.
- TILL, G.—GYENIS, GY. (1973): Megfigyelések a vérnyomás és a testmagasság, ill. a testsúly összefüggéseiről a Budapesti Műszaki Egyetem I. éves hallgatóinak vizsgálatára alapján. — *Anthrop. Közl.* 17; 83—96.
- — (1975): A Budapesti Műszaki Egyetem hallgatóinak testi fejlettsége. — *A BME Szakorvosi Rendelőintézetének Jubileumi Évkönyve.* Budapest. 105—115.
- TILL, G.—GYENIS, GY.—FOLLY, G. (1975): A civilizációs ártalmak hatásainak tükröződése szűrővizsgálataink eredményében. — *A BME Szakorvosi Rendelőintézetének Jubileumi Évkönyve.* Budapest. 73—86.
- VÉLI, GY. (1967): Az akceleráció a felszabadulás előtt és után. — *Anthrop. Közl.* 11; 25—30.
- (1972): Akceleráció vagy retardáció? — *Anthrop. Közl.* 16; 105—114.

"ACCELERATION" AND INJURIES INDUCED BY CIVILIZATION

by GY. GYENIS

(Summary)

According to several recently published data, the state of health and physical development of Hungarian youth shows an unfavourable tendency. For instance, between 1967 and 1972 27–30% of the young men of military age did not meet the sanitary requirements (ARDAY 1973). In Budapest more than a hundred people under 30 years of age suffer infarction each year (SZILÁRD 1972). At the Technical University of Budapest the physical condition of the students shows a significant deterioration by the fifth year of studies as against that of the first one (TILL—GYENIS—FOLLY 1975).

The results of the examinations on growth reveal that the values of stature of the young people continue to increase (acceleration) while at the same time the measurements of width and the values of weight are becoming smaller (VÉLI 1967, NEMESKÉRI 1970, KÁDÁR—VÉLI 1971, EIBEN 1972). Based on these data, EIBEN (1972) raises the question whether in our days the development of the children tends towards a higher stature and narrower trunk, consequently in the direction of a more linear build?

Still, from the enumerated data also further questions follow:

1. If development is really proceeding towards a more linear build, does this "point in the direction of perfection of regression"? (VÉLI 1972).

2. To what extent will the linear build mentioned above resist increasing urbanization and the growth of injuries caused by civilization, whether it will be able to ensure the harmony of intellectual and physical development?

The answers to these questions should be given by the examinations of the next few years.

A szerző címe: DR. GYENIS GYULA
Author's address: H-1088 Budapest, Puskin u. 3.
ELTE Embertani Tanszéke

